

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ КОНТРОЛЮ ЗА ВАЛЮТНИМИ РИЗИКАМИ

Деркач Ю. Б.

Україна, Одеса, Одеський національний економічний університет

***Abstract.** The article is devoted currency risk management of banks and their customers on the basis of the control instruments. Profound elucidation of the principles of the system of exchange controls and analyzes the results of such monitoring by the National Bank of Ukraine. The necessity of improvement of exchange controls in the direction of strengthening its stimulating effect on foreign direct investment while short-term limitation of foreign capital that have a debt nature.*

***Keywords:** crisis, bank risk, monetary policy, exchange controls, exchange rate, monetary regulation instruments*

В умовах сучасних глобальних економічних диспропорцій, коли постійно збільшуються міжнародні потоки товарів, послуг і особливо капіталів, валютне регулювання та контроль будь-якої держави формується з метою створення умов для економічного розвитку суспільства. Світова економічна криза, не реформована економіка та девальвація національної валюти обумовили велику кількість проблем в економіці України. Тому здійснення Національним банком України валютного регулювання та впровадження дієвого механізму валютного контролю набуває важливого значення у практичній реалізації державного впливу на економічні процеси та подолання негативних явищ у вітчизняній економіці.

В Україні методи та інструменти валютного контролю, хоча й зазнали істотних реформаційних змін, втім недостатньо сприяють вирішенню зазначених проблем. Внаслідок цього в Україні погіршується ситуація на валютному ринку, зростає його тіньовий сегмент, значно збільшуються обсяги валютних коштів, що залишаються за кордоном, що підтверджує актуальність вибраного напрямку дослідження у статті.

Питанням розробки теоретичних засад розбудови національної валютної системи присвятили свої праці українські та зарубіжні вчені О. Барановський, Я. Белінська, О. Береславська, О. Дзюблюк, Ф. Журавка, В. Козюк, С. Кораблін, Р. Манделл, В. Міщенко, С. Шумська, В. Юрчишин тощо.

Відаючи належне доробку вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері валютної політики, проблема формування ефективної системи валютного контролю залишається невирішеною. На даний час недостатньо дослідженими залишаються питання щодо формування механізму валютного контролю в умовах посилення кризових явищ в економіці України.

Метою статті є аналіз процесів організації Національним банком України валютного контролю за ризиками, що притаманні операціям з валютними цінностями вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Сфера валютних відносин, особливо у країнах, з ринками, що формуються потребує використання ефективних інструментів реалізації валютного регулювання та контролю [1, с. 221]. Україна ще не досягла рівня, коли для протидії зовнішнім шокам достатньо використання лише ринкових інструментів регулювання тому, на даному етапі розвитку, збереження деяких валютних обмежень для стабілізації курсу національної валюти є виправданим.

Головною ціллю валютного регулювання та контролю є забезпечення стабільності національної грошової одиниці як важливої передумови фінансової і макроекономічної рівноваги та сталого економічного розвитку країни. Досягнення цієї мети повинна будуватися на адекватному використанні нормативних, організаційних та інструментальних можливостей Національного банку України (далі НБУ) з виокремленням оперативних та проміжних цілей.

Національний банк України визначив систему для оцінки кожної категорії ризику. Система оцінки ризиків надає можливість в послідовний спосіб вимірювати ризики і визначати, яких наглядових процедур необхідно вжити.

Відповідно до того чи є залежність між ризиками і доходами, ризики можна вважати: фінансовими, які піддаються кількісній оцінці; нефінансові ризики, що не підлягають кількісній оцінці [2, с.127].

До ризиків, які піддаються кількісній оцінці відноситься валютний ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали. Валютний ризик можна поділити на три види:

- ризик трансакції;
- ризик перерахунку з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик);
- економічний валютний ризик.

Ризик трансакції полягає в тому, що несприятливі коливання курсів іноземних валют впливають на реальну вартість відкритих валютних позицій. Проте оскільки він, як правило, виникає у результаті проведення операцій маркетмейкерства, дилінгу і прийняття позицій в іноземних валютах, цей ризик розглядається у рекомендаціях щодо ринкового ризику.

Ризик перерахунку з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик) полягає в тому, що величина еквівалента валютної позиції у звітності змінюється в результаті змін обмінних курсів, які використовуються для перерахунку залишків в іноземних валютах в базову (національну) валюту.

Економічний валютний ризик полягає в змінах конкурентоспроможності банку або його структур, що входять в консолідовану групу, на зовнішньому ринку через суттєві зміни обмінних курсів.

Процес визначення параметрів валютного ризику є суттєвим для розроблення циклів нагляду і вибору інструментів нагляду. Валютний ризик є істотним та складним, тому він вимагає посилення засобів контролю і моніторингу як з боку банку, так і з боку НБУ. Для виконання завдань контролю фахівці банківського нагляду обговорюють попередні висновки щодо стратегії нагляду та методів контролю із керівництвом банку і зосереджують зусилля нагляду як у конкретному банку, так і в банківській системі взагалі.

Оцінка валютного ризику в системі оцінки ризиків має відображати як дійсні, так і потенційні параметри ризику банку. На цій оцінці базується стратегія і дії служби банківського нагляду. Вона також створює підґрунтя для обговорення стану банку із його керівниками та членами спостережної ради банку і допомагає забезпечити більш ефективну роботу служби банківського нагляду (інспектування, безвізний нагляд тощо) [3].

Здійснюється валютний контроль на засадах методів банківського регулювання, який полягає у створенні системи норм, що регулюють функціонування банків на валютному ринку, визначають загальні принципи організації валютних операцій, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення валютного законодавства.

Результати проведення валютного контролю працівниками Національного банку України у 2014р. наведено даними табл.1.

Дані наведеної таблиці свідчать, що найбільшу питому вагу займають такі порушення, як несвоєчасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції (44.3%); найменшу – невиконання порядку декларування валютних цінностей, що належать резиденту України та знаходяться за її межами (0,01 за період дослідження).

Необхідно зазначити, що фахівці банківського нагляду мають обговорювати висновки, зроблені на підставі системи оцінки ризиків, із керівництвом банку і з його спостережною радою. Такий обмін інформацією допоможе Національному банку і керівництву банку досягти спільного розуміння ризиків, зосередитися на сильних і слабких сторонах управління ризиками і забезпечити реалізацію планів нагляду в майбутньому та сприяти підвищенню ефективності інструментів валютного контролю.

Висновки. На стабілізацію обмінного курсу гривні та підвищення ефективності валютної політики в Україні мають суттєвий вплив адміністративні інструменти валютного контролю, які передбачають встановлення законодавчих і нормативних правил, спрямованих на заборони, встановлення лімітів на операції резидентів і нерезидентів із валютними цінностями.

Удосконалення валютного контролю повинно здійснюватись у напрямі посилення його стимулюючого впливу на надходження прямих іноземних інвестицій з одночасним обмеженням короткострокових іноземних капіталів, які мають боргову природу. Такі заходи сприятимуть економічному розвитку з одночасним структурним реформуванням економіки України.

Таблиця 1. Результати проведення валютного контролю Національним банком України [4]

ВИДИ ПОРУШЕНЬ	Показники за 2014 р.:		
	кількість порушень, од.	сума, тис. грн.	питома вага, %
Несвоєчасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції	712	1 604,80	44,3
Невиконання функцій агента валютного контролю	129	883,4	24,4
Порушення порядку торгівлі іноземною валютою на між-банківському валютному ринку	8	135,5	3,7
Невиконання порядку декларування валютних цінностей, що належать резиденту України та знаходяться за її межами	1	0,2	0,01
Використання іноземної валюти як засобу платежу на території України без наявності індивідуальної ліцензії	70	995,1	27,5
Розміщення валютних цінностей на рахунках за межами України без ліцензії	0	0	0
Усього	920	3 619	100

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюблюк О.В. Валютна політика: підручник / О.В. Дзюблюк. К.: Знання, 2007. – 422 с.
2. Аудит у банках: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Національний банк України; за заг. ред. канд. екон. наук О. М. Сарахман. – К.: УБС НБУ, 2007. – 334 с.
3. Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, схвалені Постановою Правління Національного банку України від 15.03.04 № 104.
4. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>